

แนวทางและหลักการการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้ได้รับผลกระทบจาก
กรณีความรุนแรงทางการเมือง
Guidelines and Principles on Remedy the Injured by the Insurgency Crisis

ดร.นิพนธ์ รัตนะรัตน์

บทคัดย่อ

เหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองเกิดได้จากหลากหลายสาเหตุ โดยเฉพาะสาเหตุของความขัดแย้งกันทางด้านนโยบายทางการเมือง การชุมนุมถือเป็นแนวทางหนึ่งที่เป็นการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินนโยบายทางการเมืองของรัฐ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดสิทธิการชุมนุมไว้ในมาตรา 63 โดยกำหนดให้บุคคลมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ และรัฐจะจำกัดสิทธิดังกล่าวไม่ได้ เว้นแต่จำกัดโดยกฎหมาย และเมื่อการชุมนุมดังกล่าวละเมิดหลักเกณฑ์แห่งกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการละเมิดโดยฝ่ายรัฐบาลหรือละเมิดโดยฝ่ายผู้ชุมนุมแล้ว ย่อมอาจก่อให้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองขึ้น ไม่ว่าจะเป็นชีวิตร่างกาย ทรัพย์สิน เสรีภาพของประชาชน เมื่อพิจารณาถึงการรับรองสิทธิของผู้ชุมนุมทางการเมืองที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการชุมนุมทางการเมืองซึ่งในกรณีนี้ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายรองรับสิทธิการเยียวยาความเสียหายของผู้ได้รับความเสียหายจากกรณีความรุนแรงทางการเมืองไว้โดยตรงคงอาศัยแต่เพียงมติคณะรัฐมนตรีและอาศัยบทบัญญัติของกฎหมายโดยเทียบเคียงจากพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พุทธศักราช 2545 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นการรับรองสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญา โดยถือเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายเป็นการทั่วไปอันเนื่องจากการกระทำความผิดทางอาญา (fault-liability) มิใช่เป็นการคุ้มครองสิทธิสำหรับผู้ที่ได้รับความเสียหายจากกรณีความรุนแรงทางการเมืองเป็นการเฉพาะ ดังนั้นจึงศึกษาแนวทางและหลักการการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากกรณีความรุนแรงทางการเมือง ในลักษณะเยียวยาผู้เสียหายให้ได้รับการเยียวยาและบรรเทาความเสียหายให้กลับสู่สภาพเดิมได้มากที่สุด และคุ้มครองสิทธิได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การเยียวยา, ความเสียหาย, ความรุนแรงทางการเมือง

Abstract

The insurgency crisis is caused by many reasons, especially conflict of political policies. The assembly is one way to express public opinion on political policy of the state, which the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2550 (2007) establishes as right of assembly in Section 63: every person shall have the freedom to assemble peacefully and unarmed and restriction of such freedom shall be prohibited, unless restricted by law. When the assembly violates the law, whether by government or protesters, it may cause an insurgency crisis, with risk to life,

property or freedom of the people. There is a need to recognize the rights of protestors to be compensated for damages caused by political turmoil. There is no particular law to recognize the rights of protestors to be remedied for damages caused by the political turmoil. They applied the cabinet resolutions and relied on the Act for the Granting of Compensation to Aggrieved Parties and the Accused in Criminal Cases B.E. 2545 (2002) having its objectives to recognize the rights to be remedied by the Government for a person who has suffered from the fault-liability, which is generally protection for the right of person who has suffered from the fault-liability, not specific protection for the right of person who suffered from the insurgency crisis. Therefore this paper is to study the guidelines and criteria for remedy to the person who has suffered from the insurgency crisis, in which the sufferer will be remedied and recover as much as possible and have appropriate and effective protection.

Keywords: remedy, injured, insurgency crisis

ความนำ

ความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านเป็นการเชื่อมโยงแนวคิดสองแนวคิดเข้าด้วยกัน คือ การเปลี่ยนผ่าน (Transition) กับ ความยุติธรรม (Justice) คือการที่สังคมได้เกิดกระบวนการในการกระทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านระบอบทางการเมืองไปสู่ระบอบประชาธิปไตย หรือใช้ในความหมายของการเปลี่ยนผ่านจากความขัดแย้งของคนในสังคมไปสู่สันติภาพและความมั่นคง แนวคิดเรื่องความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านจึงพิจารณาถึงแนวทางในการที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง (กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์, 2555) ซึ่งอาจดำเนินการได้ในหลายวิธี ได้แก่ Criminal prosecutions คือ การฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด Truth Commissions คือ กระบวนการสร้างความจริง Restoration programs คือ การให้ความช่วยเหลือ ชดเชย เยียวยาแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบต่อเหตุการณ์ความรุนแรง ทั้งด้านจิตใจ ร่างกายทรัพย์สิน และรวมไปถึงการกล่าวคำขอโทษจากคู่ปรปักษ์อย่างเป็นทางการ (official/state apologies) Memorialisation of victim คือกระบวนการที่ทำให้สังคมยอมรับตระหนัก (reconciliation) และกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในทางศีลธรรม (raise moral consciousness) ถึงเหตุการณ์ความรุนแรงที่ผ่านมาเพื่อที่จะไม่ให้เกิด

เหตุการณ์ซ้ำรอยขึ้นอีก Institution reform คือ กระบวนการปฏิรูปสถาบันและ Reconciliation คือ การทำให้สังคมข้ามผ่านปัญหาความขัดแย้งและก่อให้เกิดความปรองดอง สมานฉันท์ของคนในสังคม ดังนั้น การให้ความช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง จึงเป็นกระบวนการหนึ่งในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและก่อให้เกิดความปรองดอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสหประชาชาติว่าด้วยการชดใช้ความเสียหายและการปลดปล่อยจากการรังแก 20 ควรจะมีการจ่ายค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายอันเกิดจากการละเมิดกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศอย่างกว้างขวางและละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมอย่างรุนแรง ที่สามารถประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ทั้งหมด ตามที่เหมาะสมและเป็นสัดส่วนกับความรุนแรงของการละเมิดและสภาวะแวดล้อมของแต่ละกรณี

การเยียวยาและการชดใช้ความเสียหาย (goals of reparations programs) (Greiff, 2012) มีเป้าหมายสำคัญ ๒ ประการ คือ ประการแรกเป็นการระลึกถึงเหยื่อผู้ที่ได้รับความเสียหายในฐานะที่เป็นพลเมืองของรัฐที่เท่าเทียมกับพลเมืองอื่น โดยแสดงออกในรูปแบบการเยียวยาในเชิงสัญลักษณ์ และเชื่อมโยงเข้าสู่กระบวนการ

ยุติธรรมภายใต้หลักนิติธรรม และประการที่สอง การเยียวยาเป็นการเข้าถึงความยุติธรรมโดยจะต้องมีการชดเชยความเสียหายที่เป็นธรรม และกระบวนการเยียวยาความเสียหายจะต้องมีการกำหนดรูปแบบการดำเนินการที่เปิดโอกาสให้กลุ่มบุคคลที่ได้รับผลกระทบเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกระบวนการเยียวยา โดยต้องรับฟังความคิดเห็นของเหยื่อผู้ได้รับความเสียหายเป็นสำคัญ และกระบวนการเยียวยาต้องมีเหตุผลเพียงพอที่จะทำให้ทุกภาคส่วนในสังคมยอมรับได้

เนื่องจากเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองทำให้เกิดความเสียหายทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยรัฐมีหน้าที่ช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่ได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์ดังกล่าวตามหลักมนุษยธรรมในลักษณะที่เป็น การจ่ายแบบให้เปล่า (ex gratia) และไม่ต้องพิสูจน์ว่าความเสียหายเกิดขึ้นเพราะความผิดของใคร (no-fault liability) การจ่ายเงินช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากความขัดแย้งของคนในสังคมในกรณีนี้ นอกจากจะเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายโดยไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นกลุ่มหรือฝ่ายใดที่ขัดแย้งกันแล้ว ยังเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) ที่มุ่งเน้นการปรองดองและให้อภัยเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขสันติ

ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นการศึกษาถึงความหมายของผู้เสียหายและความเสียหายในกรณีความรุนแรงทางการเมือง ตลอดจนมาตรการในการเยียวยาความเสียหายในกรณีความรุนแรงทางการเมือง เพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางและหลักเกณฑ์การเยียวยาความเสียหายแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากกรณีความรุนแรงทางการเมือง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหมายของผู้เสียหายและความเสียหายในกรณีความรุนแรงทางการเมือง ตลอดจน

มาตรการในการเยียวยาความเสียหายในกรณีความรุนแรงทางการเมือง

2. เพื่อศึกษาแนวทางและหลักเกณฑ์การเยียวยาความเสียหายแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากกรณีความรุนแรงทางการเมือง

สมมติฐานการวิจัย

ในกรณีที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองและก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชน ผู้เข้าร่วมการประชุมในกรณีนี้ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายรองรับสิทธิการเยียวยาความเสียหายของผู้ได้รับความเสียหายจากกรณีความรุนแรงทางการเมืองไว้โดยตรง ถ้ามีแนวทางและหลักเกณฑ์การเยียวยาความเสียหายแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากกรณีความรุนแรงทางการเมืองขึ้น โดยเฉพาะจะเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากยิ่งขึ้น

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ผู้เสียหายในกรณีความรุนแรงทางการเมือง

ผู้เสียหายโดยตรง” หรือ “ผู้เสียหายที่แท้จริง” หมายถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง กล่าวคือ ต้องเข้าหลักเกณฑ์ที่ว่า (1) มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น เนื่องจากคดีความรุนแรงทางการเมืองนี้ มีลักษณะการกระทำผิดที่แตกต่างจากการกระทำความผิดอาญาทั่วไป และด้านการพิสูจน์เจตนาของผู้กระทำที่ต่างฝ่ายต่างชุลมุนยากแก่การพิสูจน์กฎหมายอาญาทั่วไปย่อมไม่ครอบคลุมถึงการกระทำ ความผิดดังกล่าวเนื่องจากจะมุ่งพิสูจน์การกระทำและเจตนาเป็นสำคัญ และเมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายที่กำหนดให้ความคุ้มครองเฉพาะความผิดบางประเภทที่ไม่ครอบคลุมถึงการกระทำ ความผิดทางการเมือง (2) บุคคลนั้นได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดนั้น หากเป็นกรณีความรุนแรงทางการเมืองแล้ว เนื่องจากยังไม่มีกฎหมายที่บัญญัติให้

ความคุ้มครองสิทธิแก่ผู้ได้รับความเสียหายเป็นการ เฉพาะ สำหรับคดีความรุนแรงทางการเมืองแล้ว ย่อมไม่สามารถทราบโดยแน่ชัดได้ว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายโดยเฉพาะเจาะจงได้ เหตุเพราะเป็นความเสียหายที่มีลักษณะ กว้างและเกิดกับประชาชนเป็นจำนวนมาก (3) บุคคลนั้น ต้องเสียหายโดยนิรันดร์บุคคลนั้นจะต้องไม่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดนั้นด้วยแต่เป็นการยากที่จะ พิสูจน์ถึงเจตนาในการร่วมกระทำความผิดเนื่องจากมี ผู้กระทำและผู้ถูกกระทำเป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้ ผู้เสียหายในคดีการชุมนุมทางการเมืองอาจเป็นผู้เสียหายทางอ้อมที่มีได้เป็นผู้เสียหาย แต่ได้รับความเสียหาย แม้พวกเขาจะมีใช้เป้าหมายจากการกระทำความผิดละเมิด แต่พวกเขาที่ได้รับผลกระทบ เช่น กรณีบุคคลถูกบังคับให้สูญหาย ญาติพี่น้องของผู้สูญหายย่อมได้รับความคุ้มครอง หรือกรณีการทำให้อันตรายโดยผิดกฎหมาย (unlawful killing) ก็อาจจะทำให้เหยื่อทั้งทางตรงและทางอ้อมได้รับความทุกข์ทรมานได้ เหมือนกัน

นอกจากนี้ผู้เสียหายในคดีการชุมนุมทางการเมืองยังมีลักษณะเฉพาะที่มีลักษณะเป็นการกระทบ ต่อความเสียหายต่อกลุ่มบุคคลบางกลุ่ม เช่น ชุมชนที่อาศัยอยู่ภายในบริเวณที่เกิดเหตุที่มีรูปแบบการดำเนิน กิจการและผลประโยชน์ร่วมกัน ย่อมได้รับความเสียหาย ร่วมกัน เช่นนี้ไม่มีกฎหมายรองรับการเยียวยาสิทธิ ดังกล่าว ทั้งที่กลุ่มบุคคลดังกล่าวย่อมได้รับผลกระทบ จากความรุนแรงทางการเมืองเช่นกัน

2. ความเสียหายในกรณีความรุนแรงทาง

การเมือง สามารถแยกพิจารณาออกเป็นความเสียหายต่อ บุคคลและความเสียหายต่อชุมชนและสังคม ดังต่อไปนี้

2.1 ความเสียหายต่อบุคคล เป็นความเสียหายที่ เกิดขึ้นกับบุคคลเป็นการเฉพาะรายได้แก่

2.1.1 ความเสียหายในเชิงกายภาพได้แก่

ผลกระทบทางสภาพร่างกายผู้ตกเป็นเหยื่อได้รับอันตราย อย่างแสนสาหัสหรือ การเจ็บปวดชั่วคราว และอาจจะมี

แผลเป็นติดตัวนั้น เช่น มีแผลที่ใบหน้าก็จะทำให้เกิด ความน่าเกลียดน่ากลัวแก่ผู้พบเห็น ร่างกายที่พิการนั้น ย่อมมีผลต่อบุคลิกภาพยากลำบากแก่การเคลื่อนไหว ทั้ง ยังจะต้องเป็นภาระแก่คนอื่นที่จะต้องเลี้ยงดูอีก มีค่า รักษาพยาบาลต่อเนื่องและเป็นจำนวนมาก

2.1.2 ความเสียหายในเชิงจิตใจเป็นกรณีที่

ผู้เสียหายตกอยู่ในความกลัว มีความรู้สึกต่อเพื่อนมนุษย์ ด้วยกันผิด ไปจากเดิม ผู้เสียหายจะมีขวัญอ่อน เป็นทุกข์ และวิตกกังวล เมื่ออยู่คนเดียวที่บ้านหรือออกไปจากบ้าน (Shaplan, Willmore, 1985, p. 97) จากเหตุแห่งความกลัว เพราะเคยตกเป็นผู้เสียหายอาจจะนำไปสู่การปฏิบัติกิจ บางอย่างเพื่อป้องกันเหตุร้ายที่อาจเกิดขึ้นอีก เช่น การ จัดเตรียมอาวุธเพื่อต่อสู้กับผู้ก่อเหตุร้ายจะเข้ามาทำร้าย การว่าจ้างให้มีคนอารักขาคุ้มกันความปลอดภัย จึงต้อง ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อหาเงินทอง ตามความรู้ความสามารถ หาก เป็นคนขาดความสามารถในการจัดเตรียม ชีวิตก็จะ ดำเนินไปด้วยความหวาดกลัวมากขึ้น

2.1.3 ความเสียหายในเชิงเศรษฐกิจและสังคม

ได้แก่ ผลกระทบในแง่ทรัพย์สินเงินทอง (Joanna Shaplan, Willmore, 1985, p. 106) ซึ่งเป็นการสูญเสีย ทรัพย์สินจากการชุมนุมทางการเมือง มีการทำลาย ทรัพย์สิน ทำลายอาคาร หรือกรณีผู้เสียหายอาจได้รับ บาดเจ็บจึงต้องใช้เงินเพื่อการรักษาแผล กรณีที่ผู้เสียหาย มีรายได้น้อยหรือไม่สนใจในเรื่องการประกันชีวิตก็ต้อง เสียเงินทองของตนเอง หากขาดแคลนก็ต้องหยิบยืมของ คนอื่น เป็นหนี้เป็นสินกันไป และในระหว่างรักษา พ้นฟูหรือช่วงที่มีการดำเนินคดีตามกฎหมาย ทำให้การ งานหยุดชะงัก ขาดรายได้มาเลี้ยงครอบครัวเป็นปัญหาใน ด้านการทำมาหากินหรือการประกอบอาชีพของตนเอง

2.2 ความเสียหายต่อชุมชนและสังคม ได้แก่

การทำให้ชุมชนและสังคมเกิดความกลัว (Lea & Young, 1984, p. 30)

ถ้าพิจารณาในแง่เศรษฐกิจแล้ว การตกเป็น ผู้เสียหายย่อมทำให้ขาดความสามารถในการผลิตของ

ระบบเศรษฐกิจอันเป็นส่วนรวม ทำให้คู่สัญญาซึ่งเดินสะพัด ซึ่งประกอบด้วยคู่การค้าและคู่บริการของประเทศ ลดลง เช่น ด้านการท่องเที่ยว จะเห็นได้ว่าเมื่อ ชาวต่างชาติทราบข่าวเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในประเทศไทย อาจทำให้ตัดสินใจไม่เดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทย

นอกจากนี้ยังเป็นการทำลายเสรีภาพหรือ อิสรภาพของผู้คนในชุมชนและสังคม ดังที่ซิเชโรได้ กล่าวไว้ (Cited in Berkley, 1969, p. 3) “เสรีภาพคือการมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจ” ประเทศไทยปกครองแบบ ประชาธิปไตย อำนาจอธิปไตยคืออำนาจของปวงชน การเกิดผู้เสียหายขึ้นในชุมชนก็เท่ากับการกระทำมิให้คน มีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอธิปไตย เพราะคนมีหวาด ผวาต่อภัยที่จะเกิดขึ้นกับพวกเขา

นอกจากนี้ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ (ทรัพย์สิน) ผู้ได้รับผลกระทบในกลุ่มนี้จะเป็นผู้ที่สูญเสีย ทรัพย์สินหรือขาดรายได้จากการประกอบอาชีพในขณะที่ เกิดความไม่สงบและความรุนแรงทางการเมือง

3. มาตรการการเยียวยาความเสียหายในกรณี ความรุนแรงทางการเมือง

3.1 การเยียวยาตัวบุคคลมุ่งเยียวยาแก้ไขปัจเจก บุคคลโดยเฉพาะ ซึ่งมีมาตรการที่เหมาะสมได้แก่

3.1.1 การเยียวยาในลักษณะที่ไม่เป็นตัวเงินกรณี การทำให้กลับสู่สภาพเดิม การฟื้นฟู และการทำให้พอใจ เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประชากรเป้าหมายที่เข้ารับการ เยียวยา โดยสามารถจำแนกได้ดังนี้

3.1.1.1 มาตรการการทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม โดยมีเป้าหมายเพื่อหวนคืนหรือทำให้การกระทำที่ ก่อให้เกิดการละเมิดเป็นโมฆะไป สามารถจำแนกได้ดังนี้ (International Commission of Jurist, 2553, หน้า 117) (1) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอาญาใหม่ (2) การ ฟื้นฟูสิทธิตามกฎหมาย คือ การกลับมารับรองสิทธิที่ บุคคลถูกปฏิเสธเนื่องจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่ง ตามกฎหมายไทยได้มีบัญญัติรองรับสิทธิดังกล่าวไว้ใน

มาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญาขึ้น พิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 (3) การฟื้นฟูเสรีภาพมีลักษณะ เป็นการให้เสรีภาพแก่บุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิจะเห็นได้ จากมาตรา 90 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา ที่ว่าเมื่อมีการอ้างว่าบุคคลใดต้องถูกคุมขังใน คดีอาญาหรือในกรณีอื่นใด โดยมีขอบด้วยกฎหมาย บุคคลเหล่านี้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลท้องที่ที่มีอำนาจ พิจารณาคดีอาญาขอให้ปล่อย (4) การทำให้กลับคืนสู่ สภาพเดิมหรือการรับรองความเป็นพลเมืองเป็นรูปแบบ หนึ่งของการชดเชยความเสียหาย หลักการนี้ได้รับการ รับรองว่าด้วยการบังคับให้บุคคลสูญหายหรือการทำให้ บุคคลหายโดยไม่สมัครใจ (working group on enforced or involuntary disappearances) ซึ่งเมื่อพิจารณาตาม กฎหมายไทยยังไม่มีกำหนดมาตรการดังกล่าวไว้ (5) การกลับคืนสู่ถิ่นพำนักอาศัยของตนเองรัฐมีพันธกรณีที่จะ ดำเนินมาตรการต่าง ๆ ที่เหมาะสมเพื่อคุ้มครองความ ปลอดภัยของบุคคลและชีวิตของเขา เพื่อที่เขาจะสามารถ กลับคืนสู่ประเทศได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาตามกฎหมายไทยยัง ไม่มีกำหนดมาตรการดังกล่าวไว้ (6) การกลับคืนสู่ การจ้างงานกรณีบุคคลถูกปลดจากงานที่ตนทำโดยการ ละเมิดสิทธิมนุษยชน ในกรณีเหล่านี้ การฟื้นฟูคืนกลับสู่ สภาพเดิมสามารถทำได้โดยการกลับคืนสู่การจ้างงาน (7) การคืนทรัพย์สินสำหรับกรณีการลิดรอนทรัพย์สินที่ เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน การกลับคืนสู่สภาพเดิมใน หลักการแล้วจะต้องมีการคืนทรัพย์สิน

3.1.1.2 มาตรการการฟื้นฟู

มักจะถูกพิจารณาภายใต้กรอบของการชดเชย ความเสียหาย และมีส่วนที่เหลื่อมซ้อนกันอยู่ระหว่างข้อ ค้นพบที่ว่า เจ้าหน้าที่ว่าจะต้องดำเนินการฟื้นฟูกับ รัฐจะต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนภายใต้มาตรการฟื้นฟู โดยส่วนใหญ่แล้วมักมีเพียงคำสั่งให้รัฐจ่ายค่าสินไหม ทดแทนสำหรับค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟู

3.1.1.3 มาตรการการทำให้พอใจ (1) รูปแบบ ของการทำให้พอใจโดยคำวินิจฉัยของฝ่ายตุลาการว่า

เหยื่อเหล่านั้นถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (2) การขอโทษ การประกาศต่อสาธารณะ และการยอมรับความรับผิดชอบก็ถือเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ทำให้เกิดความพอใจ และ (3) ในรูปแบบของการรำลึกสาธารณะซึ่งเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในกรณีการละเมิดสิทธิของกลุ่มหรือคนจำนวนมาก การรำลึกนี้มีคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ และเป็นส่วนหนึ่งของมาตรการชดใช้ความเสียหายกับคนรุ่นปัจจุบันและรุ่นอนาคต

3.1.1.4 มาตรการการประกันว่าจะไม่มีการกระทำผิดซ้ำอีก

ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการชดใช้ความเสียหาย โดยเป็นการป้องกันมิให้เกิดการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนซ้ำอีก

กรณีการเยียวยาที่ไม่เป็นตัวเงิน เห็นว่าควรกำหนดให้มีหลักเกณฑ์การเยียวยาสำหรับผู้ที่ได้รับความเสียหายจากความรุนแรงทางการเมืองไว้เป็นการเฉพาะ ได้แก่ มาตรการการทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาและบรรเทาความเสียหายให้กลับคืนสู่สภาพเดิมเท่าที่เป็นไปได้มากที่สุดนอกจากมาตรการการทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิมที่มุ่งเน้นการรับรองสิทธิในทางกฎหมายดังกล่าวแล้วยังเห็นควรกำหนดให้มีการรับการฟื้นฟูทั้งทางร่างกายจิตใจและสังคมอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากมาตรการการฟื้นฟู มาตรการการทำให้พอใจ และมาตรการการประกันว่าจะไม่มีการกระทำผิดซ้ำซึ่งทำให้เกิดความรับรองและคุ้มครองสิทธิได้อย่างเหมาะสมและครอบคลุม

3.1.2 การเยียวยาในลักษณะที่เป็นตัวเงิน (ค่าสินไหมทดแทน)

มีหลักเกณฑ์การเยียวยาที่เป็นตัวเงินได้ดังนี้

3.1.2.1 ค่าสินไหมทดแทนต่อร่างกายและจิตใจ

ลักษณะของค่าสินไหมทดแทนอันประกอบไปด้วยการชดใช้ความเสียหายที่เป็นตัวเงิน และกำหนดเป็นความเสียหายที่ “ประเมินได้ทางเศรษฐกิจ” เมื่อนำไปสู่ค่าใช้จ่ายทางการแพทย์หรือการรักษาทางจิตใจ ยาและ

อื่นๆ ทว่ามันก็ยังสามารถวัดได้บนฐานของ “ความเท่าเทียม” ซึ่งเป็นวิธีการที่เป็นที่ยอมรับในการประเมินความเสียหายในกฎหมายเปรียบเทียบ เมื่อไม่มีตัวเลขที่ชัดเจนให้เห็น วิธีนี้มักจะเป็นเพียงวิธีเดียวในการประเมินความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความเจ็บป่วย ความทรมาน ความโกรธ และความกังวลใจ และสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อชื่อเสียงและศักดิ์ศรีของบุคคลด้วย

3.1.2.2 ค่าสินไหมทดแทนในเชิงเศรษฐกิจและสังคม

จ่ายสำหรับสิ่งที่เรียกว่าความเสียหายทางวัตถุ ได้แก่ (1) การสูญเสียทรัพย์สินและอสังหาริมทรัพย์ (2) การสูญเสียรายได้ (3) ความเสียหายทางวัตถุอื่น ๆ รวมถึงค่าใช้จ่ายทางกฎหมาย (4) การสูญเสียโอกาส รวมถึงการจ้างงานและการศึกษา

3.2 การเยียวยาในกลุ่มบุคคล

การเยียวยาความเสียหายให้แก่ชุมชนและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงทางการเมืองโดยรวมของประเทศหรือที่เรียกว่า “ค่าสินไหมทดแทนแบบกลุ่ม” ได้แก่

3.2.1 การเยียวยาในลักษณะที่ไม่เป็นตัวเงิน

วัตถุประสงค์การเยียวยาชุมชนและสังคมนี้แยกต่างหากจากการเยียวยาตัวบุคคล เพื่อให้ชุมชนและสังคมได้รับการพัฒนาในภาพรวม

3.2.2 การเยียวยาในลักษณะที่เป็นตัวเงิน (ค่าสินไหมทดแทน)

เป็นกรณีความเสียหายทางวัตถุและมีใช้ทางวัตถุ แต่ที่แตกต่างจากการเยียวยาตัวบุคคลในแง่ที่เป็นการประเมินค่าเสียหายโดยภาพรวมทั้งชุมชนและสังคมนั้นๆ การใช้ชีวิตและการจัดการความเป็นอยู่ของชุมชนและสังคม ทรัพย์สินส่วนกลางของชุมชน และภาวะเศรษฐกิจโดยภาพรวมของชุมชนนั้น ๆ เป็นต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รวบรวมศึกษาและวิเคราะห์แนวทางและหลักเกณฑ์การเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจาก

เหตุการณ์ความรุนแรงในประเทศไทยและ
ต่างประเทศ

2. นำเสนอกรอบแนวทางและหลักเกณฑ์
การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความ
รุนแรงที่เป็นมาตรฐานสอดคล้องตามหลักสากลและ
เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย

ผลการวิจัย

เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดในการจ่ายเงินช่วยเหลือ
เยียวยา¹ เป็นการที่รัฐจ่ายเงินให้บุคคลที่ได้รับความ
เสียหายเพื่อช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรม จึงเป็นการ
จ่ายแบบให้เปล่า (Ex gratia) และไม่ต้องพิสูจน์ว่าความ
เสียหายเกิดขึ้นเพราะความผิดของใคร (no-fault
liability)¹

นอกจากจะเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ได้รับ
ความเสียหายโดยไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นกลุ่มหรือ
ฝ่ายใดที่ขัดแย้งกันแล้ว ยังเป็นกระบวนการที่สอดคล้อง
กับแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative
justice) ที่มุ่งเน้นการปรองดองและให้อภัยเพื่อการอยู่
ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขสันติมากกว่าการพิสูจน์
ความผิดและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษอีกด้วย

1. เมื่อก้าวถึงเหตุการณ์ความรุนแรงทาง
การเมืองเกิดได้หลายสาเหตุ โดยเฉพาะสาเหตุของความ
ขัดแย้งกันทางด้านนโยบายทางการเมือง การชุมนุม¹ ถือเป็น
เป็นแนวทางหนึ่งที่เป็นการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น
ของประชาชนต่อการดำเนินนโยบายทางการเมืองของรัฐ
และเมื่อการชุมนุมดังกล่าวละเมิดหลักเกณฑ์แห่ง
กฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการละเมิดโดยฝ่ายรัฐบาลหรือ
ละเมิดโดยฝ่ายผู้ชุมนุมแล้ว ย่อมอาจก่อให้เกิดเหตุการณ์
ความรุนแรงทางการเมืองขึ้น ไม่ว่าจะป็นชีวิต ร่างกาย
ทรัพย์สิน เสรีภาพของประชาชนผู้เสียหาย ซึ่งในกรณีนี้

¹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 63 “บุคคลมี
เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ และจะจำกัดสิทธิ
ดังกล่าวไม่ได้ เว้นแต่จำกัดโดยกฎหมาย”

ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายรองรับสิทธิการเยียวยาความ
เสียหายของผู้ได้รับความเสียหายจากกรณีความรุนแรง
ทางการเมืองไว้โดยเฉพาะ คงอาศัยแต่เพียงมติ
คณะรัฐมนตรีและอาศัยบทบัญญัติโดยเทียบเคียงจาก
พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและ
ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2545² ซึ่งมี
วัตถุประสงค์เป็นการรับรองสิทธิในการได้รับความ
ช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหาย
เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่นโดยตนมิได้มี
ส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาส
ได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการ
รับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนในกรณีของบุคคลซึ่ง
ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการ
พิจารณาคดี หากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุด
ในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระ
ทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด² โดย
ถือเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายเป็นการทั่วไปอัน
เนื่องจากการกระทำความผิดทางอาญา (fault-liability)
มิใช่เป็นการคุ้มครองสิทธิสำหรับผู้ได้รับความเสียหาย
จากความรุนแรงทางการเมืองเป็นการเฉพาะ

2. การชุมนุมทางการเมืองโดยตรงที่มีลักษณะ
แตกต่างจากการกระทำความผิดอาญาโดยทั่วไป

²พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่
จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2545 มีหลักการและเหตุผลดังนี้คือ “โดยที่
บทบัญญัติมาตรา 245 และมาตรา 246 ของรัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย บัญญัติรับรองสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจาก
รัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญา
ของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มี
โอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการรับรอง
สิทธิในการได้รับค่าทดแทนในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยใน
คดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี หากปรากฏตามคำ
พิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็น
ผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ดังนั้น
เพื่อให้การรับรองสิทธิดังกล่าวเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

เนื่องจากการแสดงออกถึงความรับผิดชอบของรัฐที่ไม่มีการแก้ไขที่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองอยู่ในกรอบ และดำเนินไปตามครรลองของสันติวิธีจนเกิดความรุนแรงที่สร้างความเสียหายต่อบุคคลและสังคม อีกทั้งยังเป็นการแสดงออกว่ารัฐตระหนักและรับรู้ถึงความเจ็บปวด สูญเสียของผู้ที่ได้รับผลกระทบทุกฝ่าย และจะรับผิดชอบต่อความเจ็บปวด สูญเสียนั้น เพื่อให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบสามารถดำรงชีวิตต่อไปได้อย่างเป็นปกติ จึงจำเป็นต้องใช้มาตรการพิเศษที่ไม่ติดขัดอยู่กับสิทธิที่มีอยู่ตามกรอบของกฎหมายและแนวปฏิบัติของหน่วยงานและองค์กรที่ดำเนินการในกรณีปกติ ทั้งนี้เพื่อให้การเยียวยา มีผลในการป้องกันเหตุการณ์ความรุนแรงในอนาคตและสร้างความปรองดองในชาติ

3. การกำหนดแนวทางและหลักเกณฑ์การ

เยียวยาความเสียหายแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากกรณีความรุนแรงทางการเมือง ควรออกเป็น “ระเบียบปฏิบัติว่าด้วยการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากกรณีความรุนแรงทางการเมือง” ขอบเหมาะสมกว่าการออกกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ เนื่องจากเกิดความรวดเร็ว เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาได้ทันที่วงที่ ยืดหยุ่น และสามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่าการบัญญัติกฎหมาย อีกทั้งก่อให้เกิดความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันได้ดียิ่งกว่า

ในประเด็นเรื่องระยะเวลาการบังคับใช้ระเบียบ ควรกำหนดให้สอดคล้องกับการกำหนดมาตรการการเยียวยาทั้งในรูปแบบของการเยียวยาในลักษณะที่เป็นตัวเงินและการเยียวยาอื่นๆในลักษณะที่ไม่เป็นตัวเงิน เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพการบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การอภิปรายผล

1. การกำหนดให้มีคณะกรรมการอิสระซึ่งเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่จัดทำรายงานแนวทางและหลักเกณฑ์

การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงตามหลักสากล

ในต่างประเทศ เมื่อการความวุ่นวายในบ้านเมืองและเกิดการเปลี่ยนโอนอำนาจหรือแนวคิดในการบริหารประเทศ (transitional justice) จนมีความจำเป็นต้องเยียวยาให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความวุ่นวายนั้น มักจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการอิสระเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงอันเป็นต้นเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยให้มีอำนาจในการพิจารณาแนวทางการเยียวยา (remedy) ดังเช่นในประเทศชิลีและประเทศแอฟริกาใต้

การให้ความช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง จึงเป็นกระบวนการหนึ่งในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและก่อให้เกิดความปรองดอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสหประชาชาติว่าด้วยการชดใช้ความเสียหายและการปลดปล่อยจากการรับผิด ในเรื่องหลักการพื้นฐานและแนวทางว่าด้วยสิทธิในการเยียวยาและการชดใช้ความเสียหาย สำหรับเหยื่อของการละเมิดกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศอย่างรุนแรงกว้างขวาง และการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างรุนแรง

สำหรับข้อ 20. ควรจะมีการจ่ายค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายอันเกิดจากการละเมิดกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศอย่างกว้างขวาง และละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมอย่างรุนแรง ที่สามารถประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ทั้งหมด ตามที่เหมาะสมและเป็นสัดส่วนกับความรุนแรงของการละเมิดและสถานะแวดล้อมของแต่ละกรณี เช่น

ก) ความบาดเจ็บทางร่างกายหรือจิตใจ

ข) การสูญเสียโอกาส รวมถึงการทำงาน การศึกษา และผลประโยชน์ทางสังคม

ค) ความเสียหายทางวัตถุ และการสูญเสียรายได้ รวมถึงการสูญเสียรายได้ที่มีโอกาสจะได้รับ

ง) ความเสียหายทางจิตใจ

จ) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือจากผู้เชี่ยวชาญ และการบริการทางการแพทย์ และทางจิตวิทยาและทางสังคม

2. การกำหนดหลักเกณฑ์การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงโดยใช้ระบบการชดเชยเยียวยาความเสียหายโดยไม่ต้องพิสูจน์

ในปี ค.ศ. 1974 ประเทศนิวซีแลนด์ได้จัดตั้งระบบการชดเชยเยียวยาความเสียหายโดยไม่ต้องพิสูจน์ความผิด (No-fault liability) ขึ้นมา เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของการเยียวยาความเสียหายตามกฎหมายละเมิด เนื่องจากการเยียวยาความเสียหายตามกฎหมายละเมิดนั้น จะต้องมีการพิสูจน์ความผิดว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ หลักการสำคัญของการชดเชยเยียวยาความเสียหายโดยไม่ต้องพิสูจน์ความผิด (No-fault liability) คือ การช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายโดยไม่ต้องพิสูจน์ความผิดและใครเป็นคนผิด เป็นระบบที่มุ่ง “ชดเชยความเสียหาย” ไม่ใช่มุ่งหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งมีหลักเกณฑ์สำคัญ 5 ประการ (Mcewin, 2012) คือ

1. ชุมชนร่วมกันแสดงความรับผิดชอบต่อการเยียวยาทางสังคมเบื้องต้น
2. ความเท่าเทียมกันในการได้รับความช่วยเหลือเยียวยา
3. ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาและการฟื้นฟูอย่างรวดเร็ว
4. การชดเชยเยียวยาความเสียหายจะต้องสะท้อนความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง
5. ระบบการจัดการเยียวยาจะต้องมีประสิทธิภาพ

การกำหนดการชดเชยเยียวยาความเสียหายโดยไม่ต้องพิสูจน์ความผิดนั้น จะต้องบัญญัติเป็นกฎหมาย ซึ่งกฎหมายจะต้องกำหนดจำนวนเงินขั้นสูงของจำนวนเงินที่จะต้องจ่ายเป็นค่าชดเชยเยียวยาไว้ด้วย โดยการเยียวยาแก่ผู้เสียหายนั้น ไม่ใช่เป็นการให้รางวัล แต่เป็นการช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์การใช้ความรุนแรงซึ่งเป็นมุมมองทางด้านความปลอดภัยทางสังคม เมื่อรัฐไม่สามารถคุ้มครองความปลอดภัยของประชาชนในสังคมได้ รัฐจึงมีความรับผิดชอบในการจ่ายค่าชดเชยเยียวยาความเสียหายซึ่งเป็นการจ่ายเงินเยียวยาในลักษณะเงินสงเคราะห์ (ex gratia payment) ซึ่งเงินสงเคราะห์ที่จ่ายให้ก็มีที่มาจากเงินงบประมาณของรัฐซึ่งมาจากภาษีของประชาชน

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งนี้

1. การกำหนดให้มีมาตรการเยียวยาในอนาคตควรคำนึงถึงการเยียวยาในรูปแบบระยะยาวหรือในอนาคต โดยเฉพาะในกรณีผู้เสียหายได้รับอันตรายถึงทุพพลภาพ ต้องสูญเสียอวัยวะที่สำคัญไม่สามารถประกอบกรงานหรือดำรงชีพได้เป็นปกติ รัฐควรให้ความช่วยเหลือในระยะยาว ทั้งในรูปแบบที่เป็นตัวเงิน และควรกำหนดให้มีมาตรการเยียวยาที่ไม่เป็นตัวเงิน โดยเฉพาะการเยียวยาทางด้านจิตใจ เพื่อให้ผู้เสียหายเกิดความรู้สึกที่ดี มีกำลังใจต่อสู้กับชีวิต

2. การกำหนดบทบาทของรัฐในเชิงรุก โดยกำหนดให้มีมาตรการในเชิงรุกโดยกำหนดให้รัฐเข้ามามีบทบาทสำคัญให้การขับเคลื่อนกลไกการดำเนินการเยียวยาอย่างเต็มรูปแบบ ทั้งในส่วนของกรดำเนินการที่เป็นตัวเงิน โดยการให้รัฐกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายเงินที่เป็นมาตรฐาน มีที่มาและอ้างอิงถึงสิทธิ ก่อให้เกิดความเป็นธรรม และกำหนดวิธีการดำเนินการเยียวยาโดยกำหนดให้มีองค์กรการเยียวยาเฉพาะและขยายเครือข่ายไปสู่ชนบท เช่นการจัดตั้งศูนย์เยียวยาประจำเขตหรืออำเภอหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. การปฏิรูปสถาบันต่างๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชนและเสริมสร้างความปรองดอง เพื่อให้สังคมข้ามผ่านปัญหาความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ของคนในสังคมให้เกิดขึ้น
2. การกำหนดมาตรการการประกันว่าจะไม่มีการกระทำความคิดฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การกำหนดแนวทางของ

สหประชาชาติ ที่ถือว่าการประกันว่าจะไม่มีการกระทำผิดซ้ำอีกเป็นรูปแบบหนึ่งของการชดใช้ความเสียหาย โดยเป็นการป้องกันมิให้เกิดการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนซ้ำ

เอกสารอ้างอิง

- กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์. (2555). *เรียนรู้-ยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่าน-เปลี่ยนความขัดแย้ง-สู่สังคมปรองดอง*. ค้นเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2555 จาก <http://www.kittipongforjustice.com/article/79-.html>.
- Cited in George E. Berkley. (1969). *The Democratic policeman*. Boston: BeaconPress.
- International Commission of Jurists. (2012). *สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและชดใช้ความเสียหายจาก การละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง และกว้างขวาง*. กรุงเทพฯ: ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก.
- Shaplan, J., Willmore, J., & Duff, P. (1985). *Victims in the criminal justice system*. Brookfield: Gower Publishing Company.
- Lea, J., & Young, J. (1984). *What is to be done about law and order?*. New York: Penguin Books.
- Greiff, P. (2012). *Addressing the Past: Reparations for gross human rights abuses*. Retrieved from <http://www.yale.edu/glc/justice/degreiff.pdf>
- Mcewin, R. I. (2012). *No-fault compensation systems*. Retrieved from <http://encyclo.findlaw.com/3600book.pdf>.

